

8gen-ART

e-ISSN: 2792-0569

Dr. Öğr. Üyesi: Figen ERDOĞDU*

<https://orcid.org/0000-0003-0167-8457>

eposta: ffurtuna@hotmail.com

Balıkesir Üniversitesi

Ayvalık Meslek Yüksekokulu

Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü

Mimari Restorasyon Programı

Balıkesir/Türkiye

*Sorumlu yazar

(Corresponding author)

**Araştırma makalesi
(Research Article)**

Gönderilme tarihi/Submission date

13.09.2023

Kabul tarihi/Accepted date

07.10.2023

Yayınlanma tarihi/Publishing date

08.10.2023

2023

Cilt/Volume : 3

Sayı/Issue:1

Sayfa: 65-85 Doi: 10.53463/8genart.202300209

Bir Kırsal Mimari Örneği: Burhaniye Çallı Köyü Mevcut Durumu ve Öneriler

ÖZET

Balıkesir İli, Burhaniye İlçesi'ne bağlı bir dağ köyü olan Çallı, Burhaniye ilçe merkezine karayoluyla 9 km. mesafede yer almaktadır. Madra Dağları'nın Burhaniye ve Edremit Ovaları ve Edremit Körfezi'nin parlak güneşine bakan, dik batı yamaçlarında, denizden kabaca 426 m. irtifadadır.

Köy, 1990'lardan sonra hızla nüfusunu kaybederek bugün dört hane dışında tamamen ıssızlaşmış ve terk edilmiş bir köy görünümündedir. Kullanılmayan, terk edilmiş taş örgü duvar ve toprak çatılı yapılar da bakımsızlıktan günden güne harabeye dönüşmektedir. Adeta bir sabun gibi erimekte olan Çallı Köyü, antik tiyatro *caveası* formunu andıran bir yamaçta topoğrafyaya mükemmelen uyum sağlamış yerleşme dokusuna sahiptir.

Yerleşmenin mevcut durumu fotoğraflarla ve çizimlerle belgelenmiş, günümüze kadar ulaşan bazı sivil mimari örnekleri plan ve malzeme yönüyle incelenerek mimari belgeleme ve arşiv çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile kişisel görüşmeler de yapılarak, bölgenin yaşam alışkanlıkları belgelenmiştir. Çallı Köyü'nün kırsal mimari örneklerinin belgelenmesi ve korunup gelecek nesillere aktarılması için önerilerde bulunulmuştur. Literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Burhaniye, Çallı Köyü, Kırsal mimari, Koruma, Bakımsızlık, Terk

The Actual Condition of Çallı Village as a Unique Sample of Rural Architecture and Some Suggestions for Its Preservation

ABSTRACT

Çallı, a mountain village in Burhaniye District of Balıkesir Province, is 9 km from Burhaniye district center by road. It is located in the distance. Roughly 426 m from the sea level, on the steep western slopes of the Madra Mountains, overlooking the Burhaniye and Edremit Plains and the shining sun of the Edremit Gulf.

The village rapidly lost its population after the 1990s, and today it looks like a completely deserted and abandoned village, except for four households. Unused and abandoned stone masonry walls and earthen roofed structures are also turning into ruins day by day due to neglect. Çallı Village, which is melting like soap, has a settlement texture perfectly adapted to the topography on a slope resembling the ancient theater *cavea*.

The current situation of the settlement was documented with photographs and drawings, and some civil architecture examples that survived until today were examined in terms of plans and materials, and architectural documentation and archive studies were carried out. In this research, in addition to documentation studies, personal interviews were conducted with local people and the living habits of the region were documented. Suggestions have been made to document the rural architectural examples of Çallı Village and to preserve them and pass them on to future generations. It is thought that it will contribute to the literature.

Keywords: Burhaniye, Çallı Village, Rural Architecture, Preservation, Neglected, Abandoned

1. GİRİŞ

Bütün halkların gözünde geleneksel mimari özel bir yere sahiptir ve haklı bir gurur kaynağıdır. Toplumun özelliklerini yansıtan ve çekici bir ürün olarak kabul edilir(Url-1).

Kırsal peyzajlar insanlık tarihinin önemli bir bileşenidirler. Kültürel peyzajların da en yaygın türlerindedirler. Dünyada kültürleri ve kültürel gelenekleri temsil eden kırsal peyzajlar insan topluluklarına ekonomik ve sosyal yarar sağlarlar; çok işlevlidirler (Url-2).

Kırsal mimarlığı en iyi, “halk tarafından yapılan halkın mimarlığıdır” sözleri anlatır. Kırsal mimarlık yerel gereksinimlere ve yapım malzemelerine dayanan, yerel gelenekleri yansıtan bir mimarlık türüdür (Çekül, 2012: 5).

Geleneksel mimari coğrafi konum, iklim, gelenek-görenekler, üretim-tüketim biçimleriyle şekillenen ve deneyimle inşa edilmiş yapılardır. Geleneksel mimarinin özgünlüğünü belirleyen en önemli unsurlar bulunduğu coğrafyaya bağlı olarak kullanılan özgün yapı malzemesi ve yapım tekniğidir. Özellikle kırsal alanda, geleneksel mimari miras içinde bulunduğu coğrafya ve yaşayan halkın tarihi, kültürü ve gelenekleri ile birlikte korunabildiğinde özgün değerini bütünsel olarak koruyabilir (Muşkara, 2017: 437).

Kırsal alanlar somut ve somut olmayan değerleriyle korunmalıdır. Kültür mirası olan kırsal peyzajlar geçmişte ve günümüzde onları biçimlendiren, kullanan ve dönüştüren sosyal yapıların ve işlevsel düzenlemelerin yansımalarıdır (Ahunbay, 2019: 1).

Kırsal mimarinin en önemli belirleyicisi çevresel faktörler olarak nitelendirilebileceğimiz iklim, coğrafya ve doğal kaynaklardır. Anadolu coğrafi anlamda 7 farklı bölgeye ayrılmakta ve bu durum kırsal mimari örneklerinin çeşitliliği olarak yansımaktadır. Ülkemiz, kırsal mirasla doğrudan ilişkili olarak mimariyi oluşturan yerel kültürel değerler bakımından da zengin bir coğrafyada olma özelliğini taşımaktadır (Muşkara, 2017:445).

Bu bağlamda ele alınması gereken Batı Anadolu’da Kuzey Ege’ de yer alan Burhaniye Çallı köyü bu çalışmanın araştırma konusunu oluşturmaktadır. Çallı köyü, bölge kırsal mimarisine konumu, iklimi, yapım tekniği, malzemesi ve planı açısından eşsiz bir örnektir. Madra Dağlarının Kuzeydoğusunda iki yamaca sırtını yaslayan, Edremit Körfezinin güney düzlüklerine hâkim büyüleyici bir manzaraya sahip bir dağ köyüdür. Güneyinde Kuyucak köyü, kuzeyinde ise Havran ilçesi yer almaktadır.

Doğal güzellikleriyle ünlü Burhaniye’ye bağlı Çallı köyü, son yıllarda yaşanan süreçlerde; doğanın ve insanların tahribatlarına, rant çevrelerinin talan ve yağmasına sahne olmuş ve koruma ve yaşatmada da yaşanan bilinçsizlikler ve eksiklikler sonucu kırsal niteliği yok olamaya başlamıştır.

Bu çalışmada Anadolu’nun kırsal mimarisine Batı Anadolu Madra Dağlarından eşsiz bir örnek olan Burhaniye/Çallı köyü’nün mevcut durumu; konumu, malzeme teknik, köy evlerinin plan, iç ve dış özellikleri, bozulma nedenleri ve koruma konusunda yapılması gerekenler ve öneriler ele alınmıştır.

Her geçen gün insan ve çevresel koşullar yüzünden yok olmaya yüz tutan Çallı köyü, araştırma çalışmaları; belgeleme, inceleme ve gözlemlenme yapılarak konu detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Kuzey Ege’de Madra Dağlarının eteklerinde kültürel çevrenin daha iyi anlaşılmasına ve değerlendirilmesine katkıda bulunmak için alan çalışmalarıyla Çallı köyü geleneksel mimarisi, yapı türleri ve yapım teknikleri incelenmiştir.

2. METOT

Araştırma konusu olan Çallı köyü, Mimar Sinan Üniversitesi Dr. Öğretim Üyesi H. Murat Özgen, Prof. Dr. Rıfat Akbulut ve içinde yazarın yer aldığı ekibi tarafından bölgede 2012 yılından itibaren gerçekleştirilen 'Adramytteion Antik Kenti ve Etki Alanı Burhaniye, Gömeç, Havran ve Ayvalık İlçeleri Yüze Araştırmaları' esnasında 2017 yılında ziyaret edilmiştir. Ayvalık Meslek Yüksekokulu Mimari Restorasyon Programı öğrencileri ile 2018 yılında itibaren düzenli olarak ziyaret edilmiş ve belgelenme çalışmalarına başlanmıştır. Köye en son ziyaret ise 03.04.2019 tarihinde belgeleme ve inceleme çalışmalarının devamı amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaları yazılı belgeleme, fotoğrafla belgeleme ve çizimle belgeleme oluşturmuştur. Çallı köyünde gözlemlerde bulunulmuş, terk edilmiş taş evleri metre ve lazer metre yardımıyla ölçerek çizim kâğıtlarına aktarılmıştır. Yapılan gözlem ve ölçülendirmeler doğrultusunda cephe ve kütlesi özellik gösteren kimi yapıların ayrıca görünüş ve kesit çizimleri, Autocad çizimleri bilgisayar ortamına aktarmıştır. Çalışmada geçen bazı evlerin krokileri çizilmiştir. Ölçüsü alınan evlerin fotoğraf makinesi ile detaylı çekimleri yapılmıştır. Orada hala yaşamını sürdüren insanlarla kişisel görüşmeler yapıp köy ve yaşam hakkında bilgi toplanmıştır. Sonuç olarak günümüzde, yok olmaya yüz tutmuş köyün sadece 3-4 hanesinde yaşayanlar ile iletişim kurularak belgeleme çalışmalarına devam edilmiştir. Araştırma ve gözlemlerle köyün genel yerleşim düzeni, evlerin genel plan şeması ve iç mekân düzenlemeleri ortaya çıkarılmıştır. İçte, dışta ve çatıda kullanılan yapı malzemeleri araştırılmıştır. Köyde bulunan terk edilmiş taş evleri yakından inceleyerek notlar alınmıştır. Yapılan araştırma, gözlem ve incelemeler bilgisayar ortamına aktarılmış ve düzenlenmiştir.

2.1. Konum ve Tarihçe

Çallı köyü Burhaniye'nin doğusunda, antik Madra dağlarının yükseltilerinin Güneydoğu, yamaçlarında yer almaktadır. Çallı köyü 39.469738 enlem ve 27.045855 boylamda yer almaktadır. Deniz seviyesinden 426 metre yüksektedir. Burhaniye Kent merkezine 9 km. uzaklıktadır. Börezli ile Kuyucak köyleri arasında dik bir yamaçta yer almaktadır. Balıkesir'e 100 km, Ayvalık'a 40 km, Edremit'e ise 15 km uzaklıktadır. Önceleri ayakta kalan evlere bakılarak nüfusu daha fazla iken şimdi 4 hane yaşamaktadır (2023). Madra Dağının yükseltilerinin yamaçlarında yer alan ilginç evleri ve oldukça dik ve dar sokaklarıyla dikkat çekmektedir. Çallı köyü iki tepenin arasında yamaçlarda teraslar halinde kurulmuş sarp ve dik bir yerleşim yeridir. Hiçbir ev birbirinin manzarasını kesmez ve eşsiz Edremit Körfezi manzarasına hâkimdir. Ortada köyü ikiye bölen küçük bir dere akmaktadır. Düzenli ve geniş sokaklar bulunmaz. Bazı evler bağımsız inşa edilirken, bazıları ve birbirine ortak duvar ile bağlanırlar. Köyde geniş sokaklar yer almaz. Evlere geniş ve dar patikalar aracılığı ile ulaşılır. Bu patikalar doğanın şekillendirilmesi ya da insan eliyle bölgenin lokal andezit taşından yapılmıştır. Köye araç giremez. İnsan, at ve eşekle ulaşım için tasarlanmıştır(Bkz. Resim 1).

Resim 1. Çallı köyü genel görünüm

Çallı köyü yaşanan göçler yüzünden bugün terk edilmiş bir köy haline gelmiştir. Halk daha kolay yaşam koşulları yüzünden ovada bulunan Kızıklı ve Börezli köylerine taşınmıştır. Yaklaşık 40 yıl önce 250 hanenin bulunduğu köyde yaşayan aile sayısı 4 e düşmüştür. Okulu kapanmış, harabe haline gelmiştir. Köydeki çok sayıdaki ünik toprak damlı evler de kullanılmadığı için yıkılmış ve doğaya karışmak üzeredir. İlçe'nin Güney ve Güneybatısında Madra Dağlarının kıyıya doğru alçalan Peneplen alanlarının faylarla kaplı olması nedeniyle de birinci derecede deprem merkezi kuşağında yer almaktadır.

Bölgede 1997 yılından itibaren 5 yıl Trakya Üniversitesi Öğretim üyesi Prof. Dr. Engin Beksaç tarafından 'Balıkesir İli Ayvalık, Gömeç, Burhaniye ve Edremit İlçelerinde Pre ve Prehistorik Yüzey Araştırmaları' gerçekleştirilmiştir. 1999 yılında ana çalışma bölgesi Edremit, Havran ve Burhaniye ilçeleri olmuştur (Beksaç, 2019: 113). Edremit Körfezinin doğu kıyısındaki antik Adramytteion kentinde ilk kazılar 2001 de Prof. Dr. Engin Beksaç tarafından başlanmış ve Sakarya Üniversitesi Dr. Öğretim Üyesi Tülin Çoruhlu tarafından 2007 yılına dek sürdürülmüştür.

Burhaniye ve çevresi ilkçağdan günümüze önemli bir yerleşim merkezidir. Prehistorik çağlardan Osmanlı dönemine kadar kadim uygarlıklarının izlerini barındırır. Mimar Sinan Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Dr. Öğr. Üyesi H. Murat Özgen tarafından 2012 yılından itibaren gerçekleştirilen ve halen devam eden yüzey araştırmaları ve kazılar bölgenin geçmiş ve yakın tarihine ışık tutmaktadır, önemli ve değerli veriler sunmaktadır (H. Murat Özgen, 2019: 405).

Çallı köyü bölgedeki benzer dağ köylerinin birçoğu gibi oldukça yakın bir geçmişe sahiptir. Çallı, büyük olasılıkla, 1860'larda Tanzimat dönemi ünlü devlet adamlarından ve Molière çevirileriyle de tanınan Ahmet Vefik Paşa'nın Hüdavendigâr (Bursa) Vilayeti'ndeki görevi sırasında göçerlerin yerleşik hayata geçirilmelerini amaçlayan zorunlu iskân kararıyla her bir obanın en son yayladıkları konuma yerleştirilmeleriyle oluşmuş bir dizi köyden biri olmalıdır. Köyün tarihiyle ilgili veri ve bilgi son derece sınırlıdır.

Köyde yaşayan Dudu ve Hüseyin Çetinkaya ile yapılan kişisel görüşmelerde bu köye Karakeçili Yörüklerinin hayvancılık sonucu yaylalara çıktıklarını ve buralara yerleştirildiklerini ifade etmişlerdir. Çallı da küçük ve büyükbaş hayvan besiciliği ile uğraşan halk zamanla emeğinin karşılığını alamayınca ve değişen yaşam koşulları gereği evlerini terk etmiş ya da arazilerini satarak köyü terk etmiştir.

2.2. Malzeme ve Teknik

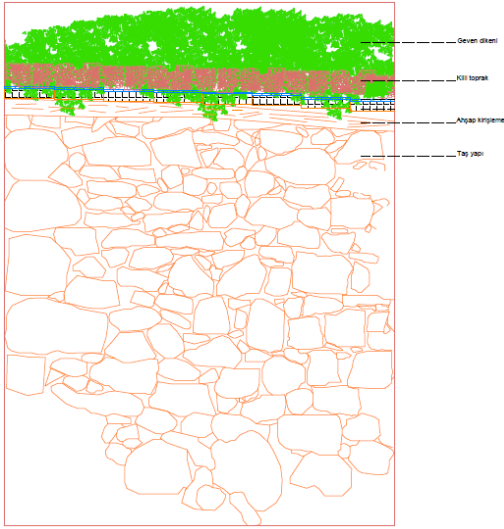
Burhaniye\Çallı köyünde evlerin ana yapım malzemeleri taş, toprak ve çeşitli ağaçlar (çam ve ardıç) ve geven dikenidir. Anadolu'da doğal malzeme olan ahşap, taş ve kerpicin kullanılmadığı ev yoktur. Çallı evlerinin en önemli özelliği ise bölgeye ait andezit taşından yapılmış olmasıdır. Andezit volkanik bir taştır. Edremit Körfezi ve çevresi volkanik aktiviteler sonucu şekillenmiştir. Ege bölgesinde çok yaygın olan volkanik faaliyetlerin ürünü olan andezit taşı Çallı köyü ana yapım malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu taşlar katılaşmış silis açısından çok zengin olmayan lavlardır. Oldukça dayanıklıdır, aşınmaz. Yazın serinliği, kışın sıcaklığı korur. Farklı renklerde ve rengini kaybetmez.

Andezit taşının sert, yalıtım sağlayan, güçlü (taşyıcı niteliği olan) ve sağlıklı olması Çallı kırsal mimarisinin özelliğidir. Çallı köyü evleri hali hazırda bu volkanik andezit kayaların üzerine oturmuştur. Bu evler kendi yapım malzemesini üzerine oturduğu volkanik kayalardan elde etmiş ve yerleşimi sürdürerek şekillendirmiştir. Böylece zaman, ulaşım ve malzemedan tasarruf sağlanmıştır. Doğal taşlar, tarih öncesi çağlardan bu yana kullanılan en eski yapı malzemeleri arasındadır. Kırsal mimarinin en önemli zenginliği yörenin jeolojik yapısında bulunan lokal taşların kullanımınıdır. Kayalık zemin yer yer düzeltilerek evler teraslar şeklinde ana kayaya oturtulmuştur. Zemin ve köşe taşları statik açısından iri seçilmiştir. Duvar örgüsünde ise daha irili ufaklı moloz lokal andezit taşları kullanılmıştır. Duvarlar kalın tutulmuştur. Derzler ise çamur harcı ile doldurulmuştur (Bkz. Resim 2).

Resim 2. Çallı köyü yapı malzemesi andezit taşı

Çallı evleri toprak damlıdır. İnşa sırasında zeminde yer alan toprak kullanılarak damların üstüne geven dikeninin sıkışık kolları arasına dökülerek sıkıştırılarak serilmiştir ve çatının geçirgenliği azaltılmıştır. Üst örtüde, toprak damdan ziyade, geven dikeninin görselliği dikkati çekmektedir(Bkz. Resim 3). Anadolu'da geven bitkisi kırsal alanlarda yetişen, toprağı erozyona karşı koruyan, kökleri derine gittiği için toprağı tutması özelliği ile bilinen endemik bir bitkidir. Çallı evlerinde üst örtüde, mimaride, yerel halk tarafından bu özelliği bilindiğinden kullanılmıştır.

Resim 3. Toprak dam, geven dikenini ve kullanımı

Ahşap üst örtü tavanda dikkat çekicidir. Toprak damı ayakta tutabilmek ve duvarları desteklemek için ortadan bir ahşap sütun yardımı ile de desteklenen uzun, kalın ve sağlam ağaçtan kurgulu kirişlemeler kullanılmıştır. Bölgeye has yerel çam ve yahut ardıç ağacından oluşan bu kirişler çatı sisteminde büyük rol oynar. Ardıç ağacı gibi büyük ve sağlam bir ağacı uzaklardan getirme imkânı daha zor olduğu için genellikle çam ağacı bölgeden elde edilmiştir(Bkz. Resim 4).

Resim 4. Çallı evlerinde ahşap kullanımı

3. ÇALLI KÖYÜ EVLERİ GENEL ÖZELLİKLERİ

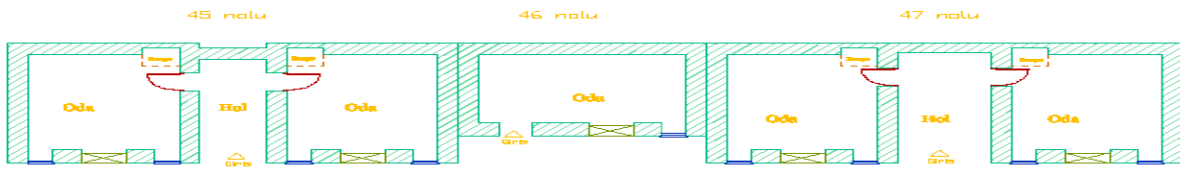
Çallı köyünde evlerin genel plan şeması iç sofalı tiptir. Evler oldukça sade ve mütevazidir. İkiyüzlü, iç sofalı, iki odalı plan tipi iç sofalı tipin en küçüğüdür. Dış sofalı evden farklı olarak, bu tipin iki odadan az odası olamaz, evin bazı kısımları sağır olabilir. Fakat, sofa herhalde iki taraftan gün alır. Sofanın ekseriya bir yüzü ön, diğer yüzü de arka cephededir (Eldem1968; 95).

Çallı köyü evleri bir o kadar da sahip oldukları manzaradan dolayı heybetlidir. Aynı plan şeması birçok evde izlenebilmektedir ve evler birbirine çok benzemektedir. Bu evlere konumlandıkları topoğrafya ve eğimden dolayı önde yer alan yükseltilmiş iki ya da tek taraftan merdivenli bir giriş sahanlığı üzerinden girilmektedir. Tüm evler güneşe, batıya dönüktür ve hiç biri diğerlerinin manzarasını engellemez. Tüm evler manzaraya hâkimdir(Bkz. Resim 5).

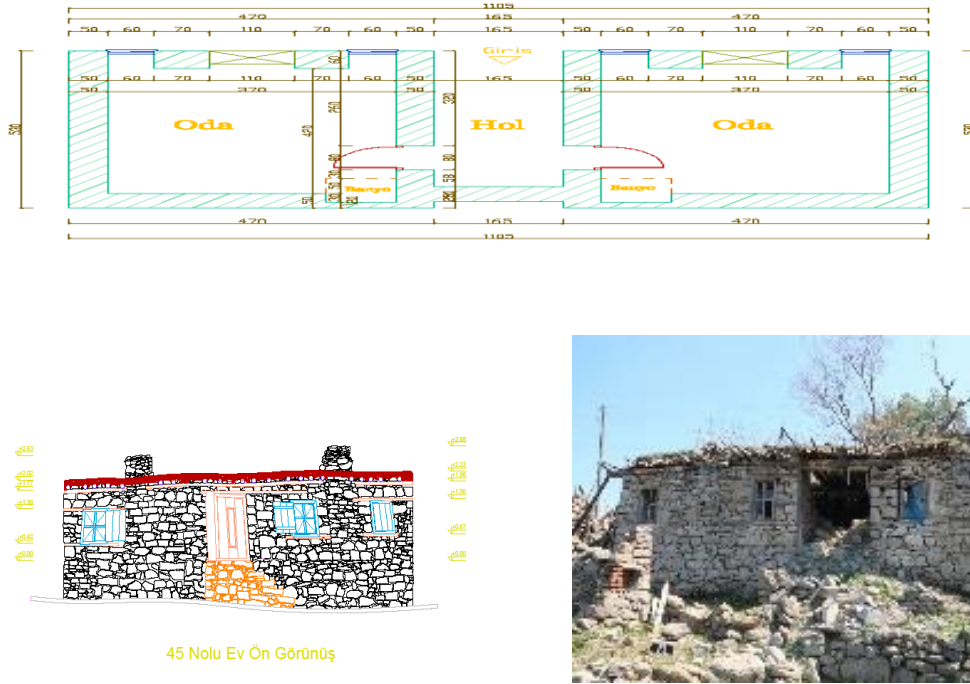

Resim 5. Çallı evleri genel görünüm

3.1. Plan ve cephe özellikleri: Evlerin plan şeması; enlemesine dikdörtgen plandır. Zemin üzeri tek kat olarak planlanmışlardır. Kuzey- güney doğrultulu inşa edilmişlerdir. Ana giriş kapısından içeri adım atıldığında, evlere göre, genişliği değişen bir ortak alan sofa (hol) ile karşılaşılmaktadır. Sofanın sağ ve solunda iki ayrı oda yer almaktadır. Bu odalar ölçü olarak küçük farklarla birbirinin aynısıdır. Girişin hemen solundaki, kuzey yönündeki oda mutfak olarak kullanılmaktadır (Bkz. Resim 6-7).

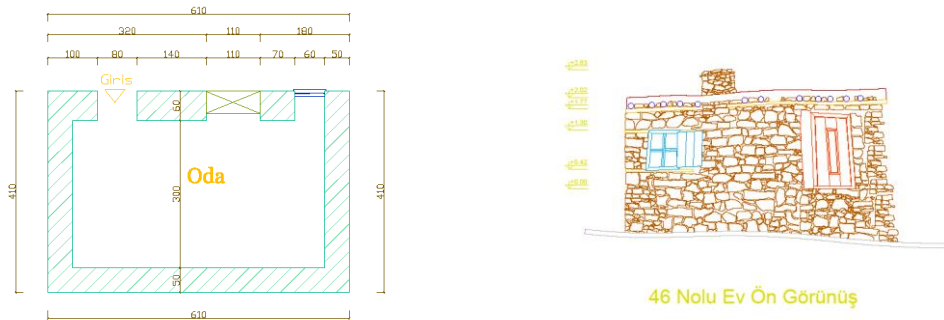

Resim 6. 45-46-47 No'lu Ev ve plan krokileri

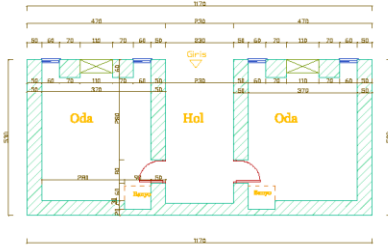
Resim 7. 45 No'lu ev, plan krokileri ve ön görünüş

46 No'lu Ev tek oda şeklinde olup içeriye sağ tarafta ufak bir kapıdan girilmektedir. Ev planı dikdörtgen olup sadece kapının olduğu tarafta yine bir baca ve pencere bulunmaktadır. Bu oda genellikle genişleyen ailenin oda ihtiyacı için (ya da misafir odası olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir) kullanılmış olmalıdır (Bkz. Resim 8).

Resim 8. 46 No'lu ev, plan krokileri ve ön görünüş

47 No'lu ev plan olarak 45 numaralı evle aynı plana sahip dikdörtgen planlı ve iç sofalıdır. 47 numaralı evin tek farkı sofanın (hol) 2.30 cm olmasıdır. Oda şekli ve düzeni ile 47 numaralı ev ile birebir aynıdır (Bkz. Resim 9).

Resim 9. 47 No'lu ev ve plan krokisi

Çallı evlerinin cepheleri oldukça sadedir. Evin ortasında yer alan merdivenden yapıya giriş sağlanmaktadır. Batı cephede evlerde girişin sağında ve solunda bazen iki adet bazen de tek güneşe ve manzaraya hakim pencere yer almaktadır. Pencere dikdörtgen planlı olup ahşap lentolu ve sövelidir. Cephede yer alan pencerelerin alt ve üst sınırları ahşap hatıllarla desteklenmiştir. İç sofaya açılan ana giriş kapısı ahşap kurguludur. Ana giriş kapısının önünde merdivenle yükseltilmiş giriş sahanlığı yer almaktadır. Su basmanı seviyesinde daha iri taşların kullanıldığı gözlemlenmektedir. Evlerin köşelerinde ve ana giriş kapısında statik amaçlı daha iri taşların kullanıldığı görülmektedir. Pencere hizasında denizlikten itibaren ise daha irili ufaklı taşların kullanıldığı tespit edilmiştir. Kuzey cephe sağırdır. Evler az açıklıklı olarak inşa edilmiştir. Pencere batı cephede ana girişin her iki yanında yer alır. Bu evler ailenin evliliklerle genişlemesi sonucu kısa kenarda yer alan duvarlar ortak kullanılarak, oda eklenerek evler yan yana genişletilmiştir. Cephe de yer alan iki pencere arasında iç mekân da ocak yer almaktadır. Evlerin çoğu oldukça harap durumdadır. Dudu ve Hüseyin Çetinkaya evinde pencerelerin ahşap kanatlara sahip olduğu görülmektedir (Bkz. Resim 10).

Resim10. Çallı evleri cepheleri ve pencere detayı

Tavanı oluşturan ahşap hatıllar dışarı taşarak saçak bölümünü oluşturur. Tavan ve duvarı ayıran ağaç kütüğünden oluşan giriş cephede görülmektedir. Ahşap tavan kaplamalarının üstünde ise bölgeye özgü geven diken ve sıkıştırılmış toprak yer alır.

Çallı köyü evlerinin batı duvarında tam ortada ahşap hatıllarda destekli bir ocak ve uzun bir baca bacanın da iki yanında Çallı köyünün o güzel doğa manzarasına açılan dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. Bu oda çok amaçlı bir odadır. Kiler, ocak, dolap nişleri ve raflar burada yer alır. Yıkılan bazı evlerde bu odada erzak küpleri de ele geçmiştir. Su, hububat ve zeytinyağı depolanmış olmalıdır. Mutfak olarak kullanılan bu odada dolap ve pencere üzerlerinde ahşap süslü silmeler de yer almaktadır. Aynı zamanda bu odanın dinlenme amaçlı kullanıldığı da düşünülmektedir (Bkz. Resim 11).

Resim 11. Çallı evleri iç mekân görünüm ve detay

Geleneksel Türk evlerinde de bir oda çok amaçlıdır. Aynı odada yemek pişer, yatır ve dinlenilir. Çallı evlerinde de mutfakta yemek pişirilir, yatır ve dinlenilir. Depolama da (kiler) buradadır. Girişin hemen güneyinde yer alan odada ise; kapının arka kısmına denk gelen yerde oldukça sade ve mütevazı banyo bulunmaktadır. Burada yer alan küçük bir oluk ile su dışarı atılır. Bu odada duvarlarda raf ve nişler bulunmaktadır ve seki şeklinde bir divan kalıntısı ele geçmiştir. Bu oda misafir odası olarak (yatma ve sohbet) kullanılmıştır. Duvarlarda yatakların yorganların konduğu yüklük ve niş bölümü bir perde ile ayrılır. Evin iki odası da aynı plan özelliklere sahiptir (Bkz. Resim 12).

Resim 12. Çallı evi misafir odası detay

Bazı evlerde ise sofa küçük bir mutfağa ve daha büyük bir odaya açılmaktadır. Ev tek oda şeklinde olup, sağ tarafta ufak bir kapıdan içeriye girilmektedir. Ev planı sade olup sadece kapının olduğu tarafta yine bir baca ve pencere bulunmaktadır. Bu odanın genellikle misafir odası olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Lokal andezit taşından yapılmış bu evler oldukça sağlam yapılı ve kurguludur. Bazen ortak bir duvar malzemesinde sürdürülebilirlik açısından tercih edilmiştir ve iki evi birbirinden ayırmaktadır. Köşelerde iri taşlar duvarları güçlendirme amaçlı kullanılmıştır. Bağlayıcı olarak taşların arasında çamur harcı kullanılmıştır. Evlerin içi ise saman karışımı ve çamur harçlı sıvalıdır. Üzeri ise beyaz badanalıdır. Duvar kalınlıkları 70-80cm arasında değişmektedir. Yazları sıcaktan, kışları ise soğuktan koruma amaçlıdır(Bkz. Resim 13).

Resim 13. Çallı evi iç ve dış mekân yapı malzemesi

Evlerin ahşap tavan kirişlemeleri alttan kaplamalı tavanları ve seçilen ağaç çeşitleri dikkat çekicidir. Bugün birçoğu yıkılmış olan bu evlerde ahşap tavan kurgusu ve hatıllar hala ayakta. Ana tavan kirişleri ve taşıyıcı rolleri son derece önemlidir. Çevredeki ormanlardan (Çam) getirilerek yerli ustalar tarafından işlenmiştir(Bkz. Resim 14).

Resim 14. Ahşap tavan kiriş ve kaplamaları

Çallı evlerinde tavan ana kirişini destekleyen çatal biçimli ahşap taşıyıcı üniktir ve duvar ve kirişlerle birlikte ana taşıyıcı rolünü üstlenmiştir (Bkz. Resim 15).

Resim 15. Ana kirişi destekleyen çatal biçimli ana ahşap taşıyıcı

Çallı köyü evlerinin en ilginç tarafı ise bu evlerde damı oluşturan üst örtüdür. Evi yağmurdan soğuktan koruyan bu uygulama oldukça dikkat çekicidir. Tavan tahtasının üstüne bölgede dağlarda yetişen geven dikenini konulmuştur. Üzerine kuru toprak dökülüp düzeltilmiştir. Bu uygulama ile dikenin içine toprak girmiştir. Toprak malzemenin tutucu özelliğini arttırmak için geven dikenini kullanılmıştır. Damdaki toprak sıkıştırılmamış kendi kendine sıkışıp oturmuştur. Bu toprak evlerin inşa edildiği zeminden elde edilmiştir (Bkz. Resim 16).

Resim 16. Toprak dam örtüsü ve geven dikenini

Evlerin ocak bacaları da bölgeye has daha ince biçimlendirilmiş andezit taşlarından yapılmış ve ince işçiliktir. Bindirme tekniği ile üst üste yapılmıştır (Bkz. Resim 17).

Resim 17. Çallı köyü bacaları

Yapılan arazi çalışmaları ve incelemelerde bir dağ Köyü olan Çallı da hayvancılığın, doğanın bölge insanı için önemini gösteren primitif hayvan betimlemesi beyaz badanalı (kireç) duvarlarda tespit edilmiştir (Bkz. Resim 18).

Resim 18. Çallı köyü duvar resmi (Keçi- geyik ?) örneği

Çalışmanın bu bölümünde bu bölgede yaşayan köy sakinlerinden Dudu ve Hüseyin Çetinkaya ile yapılan (2019) yüz yüze görüşmeler aktarılacaktır. Bu görüşme ile köy halkının yaşantısı ve bölge mimarisinin tüm karakteristiği ifade edilmeye çalışılmıştır.

3.2. VAKA ÇALIŞMASI; YAŞAYANLARIN GÖZÜNDEN DUDU VE HÜSEYİN ÇETİNKAYA EVİ DERE SOKAK NO: 2

Hüseyin Çetinkaya ile yapılan görüşmede yetmiş dört yıldır bu evde yaşadıklarını, köyün isminin Çoban Köyü olduğunu ve Karakeçili Yörüklerinin buraya yerleştiklerini ifade etmiştir (2019).

-Köyün batı yönünde aşağıda bir anayol var. İki tane patika yolu var. Üç yol ve aralarda patikalar var. Burası Aşağı Mahalle Yukarı Mahalle de var. Köyü ikiye bölen küçük dere akıyor. Köyde ki evleri köyde yaşayan iki usta yaptı. Köyümüze vesait giremiyor. Beş çocuğum da burada doğup büyüdü. Yayıla çıktık, sonra da hayvancılık amacı ile burada kaldık. Aşağıdaki tarlalarda kendi ektiğimizi buğdayı kullandık, evin hemen yanındaki

ekmek fırınının köylülerce kullanıldı. Bugün köyde dört hane yaşamaktadır. Eskiden atmış-atmış beş hane yaşamaktaydı.

-Göl Kırağı Tepesi ve Fugla Tepesi arasında yer alıyor köyümüz. Göl kırağı tepesinden hayvanlarla taşlar taşındı. Başlıca geçim kaynağımız küçükbaş hayvancılıktı. Yabancıların yeni bina yapması sonucu köy bozuldu (Bkz. Resim 19).

Resim 19. Hüseyin ve Dudu Çetinkaya Evi, fırın ve ambar

Hüseyin Çetinkaya'nın eşi Dudu Çetinkaya (Bkz. Resim 20) İle konuşma:

Resim 20. Dudu Çetinkaya

-Buğday Karadere ve Dereköy de öğütülüyordu.

-Herkesin ahşap buğday ambarı vardı. İçine boşalan buğday çuvalla geri doldurulup değirmene götürülüyordu.

-Yazın orak biçtim kışın zeytin topladım. Çalışmasam nasıl geçinirdik. Kızlar köyü istemedi şehre gitti. Gençler evlenmek için aşıya indi.

-Köy büyüktü. Giden gitti evler göçtü. Köyde ev duvarları birbirine bitişik. Taştan tasarruf için. Yeri kazdıkça yere su dökünce kabarıyordu, akşamdan toprağı ıslatıyorsun. Sabah kabarıncı onu kazıyorlardı. Taşların arasına çamur koyunca taşlar yapışıyordu.

-Evlerin dışında sıva yoktu içeride sıva vardı. Çamuru dışarıda karılıp duvara sürülüyordu.

-Yemeği yazın dışarıda ocakta yapıyordum. Köyde evlendim, bayırda. Çalgılı düğün yapıldı. İki gün iki gece. Keşkek, fırın yemekleri köy halkıyla hep beraber hazırlanırdı. Eşimle beraber çalıştık. Keçi koyun sağdık, peynir yaptım...

Hüseyin ve Dudu Çetinkaya evinde girişte bir sofa (ortak alan), sağ ve solunda birer adet oda yer almaktadır. Çamur saman harçlı sıvalı oda kireç badanalıdır. Kuzeyde yer alan oda mutfak ve dinlenme odası olarak kullanılmaktadır. Çok amaçlıdır. Batı yönünde ise yer ocağı yer almaktadır. Arkada perde ile ayrılmış yüklük yer alır.

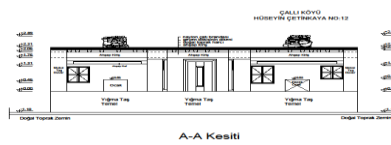
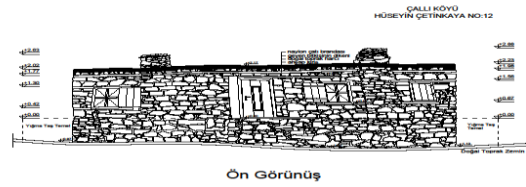
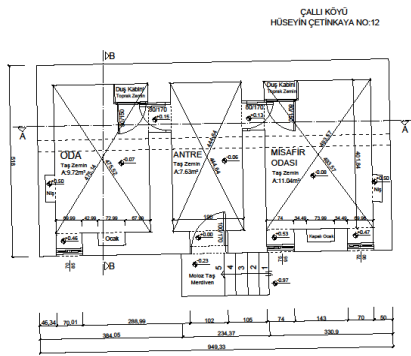
-Eskiden bir gözdü. Sonrada iki göz oda oldu. Burada (bacada) ocakta yemek pişiriyorum.

-Kışın maşinga yakıyorum, yerde yatıyorum. Hatıla beşik kurdum. Çocukları beşikte büyüttüm. Zemin sıkıştırılmış topraktır. Altımız üstümüz topraktır.

-Tavan tahtasının üstüne geven dikenini koyuyoruz. Kuru toprak üstüne döküyoruz düzlüyoruz. Dikenin içinetoprak giriyor, toprağı tutsun tahtalar arasından akmasın diye geven koyuyoruz. Bunu ben gördüm. Sıkıştırmıyoruz kendi kendine sıkışıyor oturuyor toprak. Hiç damlamaz.

-Çatı bel vermesin diye direk koyuyoruz. Dağlardan öküzlerle ana giriş geliyordu. Temelden gelen toprak çuvallarla taşınarak tavana dökülüyordu. Yazın serin kışın sıcak oluyor.

Girişin güneyinde yer alan oda misafir odası olarak kullanılmaktadır. Burada da ocak bulunmaktadır. Bu odada raflar ve nişler yer almaktadır. Ocağın yanında birer adet pencere yer alır. Köşede mütevazı bir banyo, banyonun kuzey batı ve güney cephesini dolanan yüklük ve raflar vardır. Banyonun zemini de topraktır. Su kanalıyla kirli su dışarı atılmıştır. Evin ve odaların zemini topraktır. Toprak tozduğu için, temizlik ve hijyen amaçlı, üzerine kireç sürülmüştür. Tuvalet evin dışındadır (Bkz. Resim 21).

Resim 21. Hüseyin ve Dudu Çetinkaya evi Plan, Kesit ve Cephe çizim ve fotoğrafları

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kırsal peyzajlar milyonlarca yılda biçimlenmiştir ve dünyanın değişik bölgelerinin insanlık ve çevre tarihini, yaşam biçimini ve kültür mirasını temsil ederler (Ahunbay; 2019; 2).

Kırsal peyzajlar bugün demografik (köyden kente göç), terk ve ekonomik sebepler, doğal etkenler, insan tahribatları, iklim değişiklikleri, imar faaliyetleri ve küreselleşme gibi sebeplerden dolayı şiddetle yok olmaktadır.

Nüfus artışı ve iklim değişikliği kırsal peyzajları yok olmaya, terk edilmeye veya büyük değişim risklerine açık hale getirmektedir (Url-2).

Kırsal yaşam çevrelerinin çeşitli nedenlere bağlı olarak nüfus kaybetmeleri, sahip oldukları zengin kültürel ve doğal mirasın korunmasını zorlaştırmakta ve bu konuda önlem alınmasını zorunlu kılmaktadır. Kırsal mirasın korunması için önlem alınmaması durumunda, doğal malzemelerle üretilmiş geleneksel mimarinin doğa şartları karşısında hızla yok olması ve kırsal peyzajın karakterinin değişmesi kaçınılmaz bir sonuç olacaktır (Tülek & Saner 2020: 1035 S.).

Kırsal peyzajın korunması için onun iyi tanınması ve anlaşılması gerekmektedir. Yerel halkın sahip oldukları değerler konusunda eğitilmesi ve desteklenmesi gerekir. Kırsal peyzajın yasal koruma altına alınması ve belgelenmesi çalışmaları önemlidir. Bu alanların değerlerinin tanıtılması ve geleceğe aktarılması; sürdürülebilir yönetimi için çaba gösterilmelidir (Ahunbay, 2019: 2).

Geleneksel kırsal mimari miras bulunduğu coğrafya ve yaşayan halkın tarihi, kültürü ve gelenekleri ile birlikte korunabildiğinde özgün değerini korur. Geleneksel yöntemlerle inşa edilmiş bir evin sadece çağdaş yöntemler ve teknolojiler kullanılarak restore edilmesi, tekil olarak yenilenmesi kırsal mirasın korunması için yeterli değildir (Muşkara, 2017: 445).

Araştırma konusu olan eşsiz bir kırsal peyzaja sahip Çallı köyünde, kırsal mimari mirasın karakteristik özelliklerini yavaş yavaş kaybetmesinin ve korunamamasının en önemli sebebi kırsal alanların henüz yasal olarak koruma altına alınmamasıdır. Nüfusun değişen yaşam koşulları işsizlik, verimsizlik, uzaklık, eğitimsizlik vb. gibi sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerden dolayı Edremit Körfezine ova köylerine ve Burhaniye merkeze inmesi tahribatları daha da arttırmıştır. Yapılan araştırma ve gözlemler Çallı köyü'nün yukarıda belirtilen sebeplerle terk sonucu bakımsız kaldığı ve zamanla doğanın tahribatları sonucunda yok olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yapım malzemelerinin özellikle ahşap gibi inorganik malzemelerin zamanla oldukça harap hale gelerek yok olmaya başladığı, yapıldığı doğal malzemeyle, doğa ile bir bütün haline geldiği gözlemlenmiştir.

Son yıllarda dünyada ve ülkemizde yaşanan Covid19 Pandemisi ve 6 Şubat Maraş depremleri sonucu bugün eşsiz doğaya sahip Kuzey Ege sahilleri ve kırsal bölgelere yoğun göç, geçmişte olduğu gibi, bugün de artarak devam etmektedir. Bunun sonucunda kırsal alanlara, özellikle de manzaraya sahip köylerde iskân faaliyetlerinin arttığı gözlemlenmektedir. Çallı köyü de bu durumun yaşandığı bir örnektir. Köyün en üst noktasında yeni inşa faaliyetleri tespit edilmiştir. Yeni iskânlar ve kullanıcılar köy silüetini bozmakta, geçmişte bu bölgeyle anıları, bağları olmadığı için yapıyı ve çevreyi umursamadan bozmaktadırlar. Köylülerde bu durumun bilincinde ve köylerinin yeniden canlanmasını istemektedir.

Araştırma konusu olan Çallı köyü Muhtarı Hüseyin Özen ile yapılan görüşmede bugün köyde sadece 4 hane yaşadığını belirtmiştir (Agustos-2023). Köylerinde aynı yaşam biçimini olanaksızlıklar içinde devam ettirmektedir. Köy Muhtarı Hüseyin Özen, Dudu ve Hüseyin Çetinkaya da eskiden köylerinde üç gün davullu zurnalı düğün ve dernekler kurulduğunu, çocukların sokaklarda cıvı cıvı oyunlar oynadıklarını anlatarak o eski günleri geri istediklerini dile getirdiler.

Bölge, zamanla rant için varlıklı kişilerin dikkatini çekmiştir ve yeni yapılaşmalara da kucak açmaya başlamıştır. Bundan dolayı bu bölümde Çallı köyünü koruma amaçlı öneriler geliştirilmiştir.

- Çallı köyü en kısa zamanda yasal koruma altına alınmalı, sit ilan edilmelidir.
- Çallı köyü evleri kırsal mimarisi ve doğal çevresi kültürel peyzaj olarak belgelenmeli, tescillenmeli, incelenmeli ve korunmalıdır.
- Köylerin kültürel değerleri incelenmeli ve kaydedilmelidir.
- Kırsal peyzajın iyi tanınması ve anlaşılması gereklidir.
- Yapıların plan ve malzeme analizleri yapılmalı, bozulmuşluk durumları tespit edilmelidir.
- Üniversiteler, kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içinde çalışılıp, Çallı köyü doğası peyzajı ve kültürel mirası, bilimsel çalışmalarla desteklemeli ve tanıtılmalıdır. Araştırma projeleri ile akademik çalışmalar desteklenmelidir.
- Fiziksel anlamda sadece evleri korumak değil, köye ait soyut kültürel mirasın da korunması sağlanmalıdır.
- Yerel halk sahip olduğu değerler konusunda eğitilmeli ve köyelerine yeniden dönüş için desteklenmelidir. Köy halkı sivil yaşama dâhil edilmeli ve yeniden eski sakinler ile iskân edilmelidir.
- Çallı köyü sahip olduğu somut ve soyut mimari mirası ile açık hava müzesi haline getirilmelidir. Değerler tanıtılmalı, geleceğe aktarılmalı, sürdürülebilirlik açısından yaşayarak yaşatılmalıdır.
- Turizm etkinliklerine uygun olarak yeniden işlevlendirme (göz alıcı peyzajı nedeniyle etkin bir kırsal turizm rotası olabilir) önemlidir. Evler ve işlikler köy turizmi kapsamında doğru işlevlendirilmelidir. Bakım ve onarımları yapılarak yeniden günlük hayata dâhil edilmelidir.
- Kırsal mimari turizme kazandırılmalıdır. Çallı köyü kırsal dokusunu korumuş bir yerleşim yeridir. Pansiyonculuk teşvik edilmelidir.
- Kırsal alanda yaşamak isteyen yeni yerleşimciler 'koruyarak ve yaşatarak' iskân ettirilmelidir.
- Köyün hayvancılık ve tarımla yaşantısını sürdürmesi desteklenmelidir.
- Doğa turizmi özendirilerek buradaki insanlara yeni kazanç imkânları yaratılması sağlanmalıdır.

Yerel yönetimler tarafından hibe, fon gibi desteklerle konutların tadilatı yapılarak kırsal mirasın sürdürülebilirliği sağlanmalıdır (Koç ve Koç, 2019: 272).

Kırsal mimari mirasın özgün olarak korunması ve yaşatılması, ülke genelindeki ekonomik planlamalar, sosyal süreçler ve politikalarla doğrudan ilişkilidir (Muşkara, 2017: 446).

Sonuç olarak yukarıda Çallı köyü kırsal mimari mirası ve peyzajının korunması konusunda öneriler sunulmuştur. Bu bağlamda Çallı köyü kültürel değerlerinde meydana gelebilecek değişimler belgelenmeli, ölçülmeli ve önerilen iyileştirme modelleri uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z., (2019) Kırsal Peyzajın Korunması İle İlgili İlkeler, Kırsal Mimari Miras Sempozyumu Bildiri Özetleri, Icomos Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü Etkinlikleri, 1-2, Eskişehir.

Beksaç, E., (1999) Balıkesir İli Ayvalık, Gömeç, Burhaniye, Edremit ve Havran İlçelerinde Pre-ve Prehistorik Yerleşmeler Yüzey Araştırması, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 19. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2,Sayı: 18, sayfa: 113-121.

Çekül., (2012)*Anadolu'da Kırsal Mimarlık*, İstanbul, Çekül Vakfı.

Eldem, S. H., (1968),Türk Evi Plan Tipleri. *İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi*.

Eres, Z., (2013),*Türkiye'de Geleneksel Kırsal Mimarinin Korunması: Tarihsel Süreç, Yasal Boyut*, Mimari ve Kentsel Koruma, Prof. Dr. Nur Akın'a Armağan. İstanbul, Yem Yay. 457-469

Koç, C., & Koç, A., (2019). Kırsal Mirasın Korunması. *Bey pazarı (Ankara) Hırkatepe Örneği*. 264-272.

Muşkara, Ü., (2017), Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (37), 437 –448.

Özgen, H., M., (2019). Yeni Bulgular Işığında Adramytteion ve Etki Alanı -Körfez Üzerine Değerlendirmeler, Mnemes Kharin Filiz Dönmez-Öztürk Anısına Makaleler Anadolu Arkeolojisi, Epigrafisi ve Eskiçağ Tarihine Dair Güncel *Araştırmalar*, 405-431, *İstanbul Homer Kitapevi*.

Tülek, B., & Saner, H., S., (2020). Kaderine Terk Edilmiş Bir Köy Olarak Lübbey Köyü Peyzaj Özelliklerinin İncelenmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (37), 437-448.

Elektronik Kaynakça

Url-1 http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf

Url-2 http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0887771001560505611.pdf